

Jacob Friedrich Roennberg

Rector Academiae Rostochiensis, D. Iacobvs Fridericvs Roennberg Die Sancti Michaelis Festo, De Sensatione Morali Atqve De Acqvirendo Nobiliori Sensationis Moralis Gradv Tentamen Aliqvod Scripsit

Rostochii: Litteris Adlerianis, [1773?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn877707022>

Druck Freier Zugang

T. 512.

1773. Michael.

~~M. 1256.~~ 412.

RECTOR ACADEMIAE ROSTOCHIENSIS,

Mich. 1773

D. IACOBVS FRIDERICVS
ROENNBERG

DIE SANCTI MICHAELIS
FESTO,

DE

SENSATIONE MORALI ATQVE DE ACQVIRENDO

NOBILIORI

SENSATIONIS MORALIS GRADV

TENTAMEN ALIQVOD

SCRIPSIT.

ROSTOCHII,

LITTERIS ADLERIANIS.

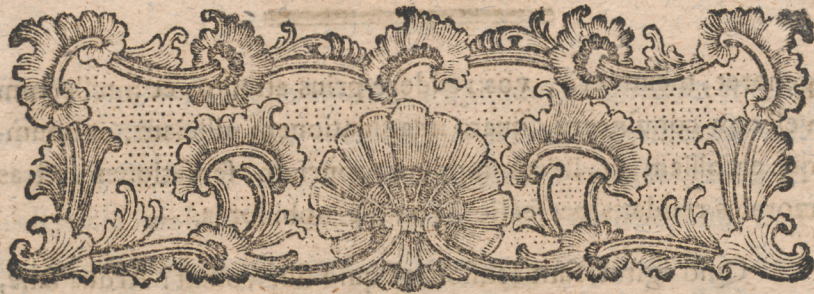
M. 1256 412

RECTOR ACADEMIAE ROSTOCKENSIS
D. JACOBVS FRIDERICVS
ROENNERG
DIE SANCTI MICHAELIS
FESTO

ORATIONE
SENSATIONE MORALI APOD DE AGGREDIENDO
IN QVODAM
SENSATIONIS MORALIS GRADVS
TENTAMEN ALIQUO

ROSTOCKI
LITTERIS ACADEMICIS

Illucescente *Sancti Michaelis* die festo iterum *Ci-*
ues omnium ordinum Honoratissimi ad
vos mea se conuertit oratio. Mittamus
autem argutias, et procul abesse iubeamus
subtilitates quae fructum commodumque
societati humanae nequeant praestare vllum. Eligamus autem
materiam, cordi animoque nostro proficuum, quae, si rite a
nobis pensitata et mente reuoluta, imo, quod magis est, si regula
nobis ratioque viuendi fuerit, non solum felicitatem nostram
temporalem stabilitura, sed in aeternam quoque suauiissimum prae-
stitura sit influxum. Praebeat is itaque, *Ciues Optimi*, prae-
beatis, vos obsecro, vestras mihi mentes benignas, mihi, in-
quam, de *sensatione morali acquirendoque nobiliori eius gradu,*
sermonem facienti.

Ne autem in consuetam oratoribus, incidamus imbecil-
litate, ne oratio nostra in praecipitem declamationem de-

generet, meum erit, vos reddere prius attentos et intellectum vestrum conuincere, quam imaginationem alliciam, animumque emolliam, vt, in commodum proprium, sensationes vestras morales reddatis perfectiores atque nobiliores, —

Quid igitur sunt sensationes? quid sibi volunt? Ardua sane, et multis laboribus plena, est ad datas quaestiones responsio. Absconditi enim mentis motus mihi sunt perscrutandi, omnesque animi operationes contemplandae, vt adaequatis, certis clarisque idearum determinationibus quaestiones praecauter enodem supradictas. Hic itaque est, quod experientia, quod studium in praestantissimorum virorum libris, (1) quod propria contemplatio rerum, me hac de tam graui materia docuerunt. *Gallia*, antiquissimis temporibus seueris atque grauibus moribus, medio vero aevo asperum vitae genus magis magisque relinquens, depravata est nostris temporibus per *Voltaire*, (2) ne dicam de multis aliis, uenustate et suauitate dicendi ac ingenii excellentia, illi multum imparibus. Quo enim magis scripta eius ingenii acumine nitent, quo prolixiori suauiorique dicendi genere lepores fabulasque

narrat

(1) Potissimum legi ac perlegi.

Gellerts moralische Vorlesung.

Sulzers Theorie der angenehmen vnd vnangenehmen Empfindung. Briefe über die Empfindung von *Moses Mendelssohn*. *Spalding* vom Werth des Gefühls im Christenthum.

(2) Non opus est, omnia bonis moribus noxia, et ab eo effusa, hic commemorare: in detrimentum Auctoris factis est, hic vt allegem *la Pucelle d' orlean*.

narrat, ne crassa obscenorum turpitudine manifestam inferat iniuriam lectoribus, eo subtilius, at etiam eo perniciosius, est venenum istud, quod non solum *Gallia* sed et aliae gentes ex his scriptis inbibunt. Non est Cives O.O. Honoratissimi, non est *Catoniana* asperaque morum seueritas, quod sentio. Viri illius admiratus sum ingenii excellentiam animique dotes, et bene scio quantum orbis litteratus *Voltario* debeat. At, quaeso, cur iuuenes, praecipitanti imaginatione per se jam veloces, per voluptuosas et lubricas descriptiones, et si sint *Venerere Medicea* iucundiores pulchriores blandioresque, ad omnia libidinum genera seducit auctor supra commemoratus?

— — — Effusum est hocce venenum, pror dolor, in totam *Germaniam*, et magnis apud nos bibitur haustibus. Obscoena et squalida verba *Besserus* aequae ac *Guntherus* scripserunt: attamen ita voluit saeculi genius, et scripta eorum, quamquam non sine sagacitate atque solertia, sunt, quoad maximam partem, carminibus composita, quibus inter pocula hospites in conuiuio nuptiali congregati, delectabantur. Dixerit autem quispiam, quis est quem nunc carmina ista delectant? Concedo. Nonne autem *Rostii* scripta (3) leguntur? Nonne auctor *poematum in modum Galli istius Greccourt* (4) iuuenes titillat? et nonne iuuenilem aetatem, alias integra mente degentes, auctores isti deprauant? An vero sunt friuolitates istorum minori pernicie, quia concinne et blando dicendi genere descri-

(3) *Rosts* Schaefer Gedichte.

(4) Gedichte in dem Geschmaek des *Greccourt*.

descripserunt nequitas? *Galli* istius imitatore[m] lascium se-
nere et recte taxarunt auctores actorum literariorum in usum
foeminarum, compilatorum, (5) et, quod ad nos pertinet, sen-
tentiae horum subscribimus lubentissime.

Ad exprimendum diuinum *Wielandi* ingenium, verba fa-
ne desunt, Optimi Cives. In omnibus ab eo prolatis *socra-
tica* latet sapientia, et in libello eius, *Musarion* (6) inscripto,
plures veritates, intimioremque cum omnibus animi cordis-
que motibus inuenio familiaritatem, quam in hoc vel illo mo-
rum scientiarum compendio, quo, experientia expertes, quo
commercio cum hominibus, in vita communi rudes, dogma-
ta, minime gentium practica demonstrant. Non quoque
inficias ibo, quod excessus, transgressiones, aequae ac in-
eptum et inconcinnum, atque imaginarium in formandis mo-
ralibus principiis, quae male nos habent, reformare et expel-
lere velit. Ita etiam sentimus vt *Wielandus* sic canens:

*Doch, selbst die Tugend kan kein Schwärmer weislich lieben,
Sie ist den schönen Formen gleich,
Die iungen Künstlern zu Modelen,
Ein Polyckletus giebt. „Ihr Knaben hütthet euch,
Die Schönheitslinie nur ein haarbret zu verschlen (7)*

Et recedimus ab Anonymo illo, qui in epistola poetica ad *Wie-
landum* directa scripsit:

(5) Gelehrte Zeitung fürs Frauenzimmer, ni fallor folio mense Martii
edito.

(6) *Musarion* oder die Philosophie der Gracien.

(7) *Wieland* im Fragment über einen schlafenden Endymion.

Doch, müssen wir ja unuermeidlich fehlen;
 Weil Fehlen vnser Erbtheit ist:
 So wollen wir die strenge Seite wählen,
 Weil man hier nicht so leicht das rechte Maß vergißt (8)

Endymion denique in fragmento supra adducto nobis amabilis est, cum dicit:

Die Tugend, o die hat dein Cato selbst nicht wärmer
 Geliebt als ich! Die ehrt so gar der Bösewicht,
 Vnd ohne Gleisnerey, aus Neigung, nicht aus Pflicht,
 Ist schöner Seelen Lust, sie fröhlich auszuüben.

Nihilo tamen fecius non omnis errat supra commemoratus Anonymus cum canit de virtute:

Doch ist Sie nicht gebildet wie Cythere,
 Wo sich Gefahr bei Schönheit zeigt,
 Wen Sie zuerst aus mütterlichem Meere,
 Im iugendlichen Glanze steigt.

Verum enim est, quod blanda venustas non per se sit periculosa, et vt formositas physica seu corporalis hominibus luxuriosis periculosa sit, sic et pulchritudo moralis fanaticis. At, non semper est in potestate venustati accedentium continentia, vt Wielandus putat (9). Et num potest is, quem iuuentus, quem ignifera imaginatio, occasione data, ad omne libidinis genus trahunt, potest, inquam, is, in Diogenis republica eas

(8) An Herrn Wieland über dessen schlafenden Endymion im Musen Almanach von 1773. Ein Fragment über ein Fragment.

(9) Im deutschen Mercur pag. 174.

eas enodare veritates tam physicas quam morales quae hic omnino latent? (10). Quomodo iuuenis in *supplementis ad historiam scientiae et cordis humani secretam a Wielando conscriptis* (11) inuenire potest refutationem *Ruffowiani* systematis? (12). Quo modo is in *Agathonis* historia, (13) non impeditus blandis libidinosisque imaginibus atque ideis, sequi potest *Agathonem* laborando per omnia systemata, tandem ad artem recte beneque viuendi penetrantem? Nonne *Speculum aureum* (14) lubricas repraesentationes viro iuueni format? quamuis liber iste auctoris ingenium ostendat atque eum declaret hominem in omni genere scientiarum et in re politica versatissimum, cuius principia in educando efformandoque Principe tam vitia et certo modo vttiliora esse possunt quam tradita per *Marmontel* (15) *Montesquiu* (16) et *Bilefeldum* (17). Et quibus tandem puellis atque virginibus in poemate comico illo (18) filiarum *Schah Bambos* exempla tam frugifera sint, quae

- (10) Vid. liber ille incomparabilis, quo Wielandus, tam diserte caritatem atque beneuolentiam erga genus humanum tradit nempe die *Dialogen des Diogenes von Synope*.
- (11) *Wielands* Beiträges zur geheimen Geschichte des menschlichen Verstandes vnd Herzens aus dem Archiy der Natur gezogen.
- (12) *Ruffos* Emil.
- (13) Geschichte des *Agathon* von *Wieland*.
- (14) Der goldne Spiegel, oder die Könige von *Schesehian* eine wahre Geschichte.
- (15) *Belifaire*.
- (16) *L'Esprit des Loix*
- (17) *Institution Politique*.
- (18) Der neue *Amadis* ein comisches Gedicht.

quae non, legendo, erubescant? Quid denique de *comiciis nugis* (19) dicam? Certum est, monte *Ida*, ubi blanda *Venus*, tunica velata ante *Paridis* stat oculos, et tunc se demittit in brachia iudicis, in hoc lasciuo statu Wielandus absconditos quod viderit animi motus: attamen, quaeso, quae scenae voluptuosae! Num perlustrare eas potest, sine animi affectibus a libidine excitatis, iuuenum quispiam?

Sulzerus ille, et in philosophia, et in liberalibus artibus nemini secundus, iuste affirmat, quod scientiae artesque vidam pulchri ac boni sensationem praebere, et fortissima a fordido atque malo reclinacione nos imbuere debeant.

Man hat durch den falschen Grundsatz, inquit itaque *berolinensis* philosophus, das die schönen Künste nur zum Zeitvertreib vnd zur Belustigung dienen, ihren Werth erstauentlich erniedriget, vnd aus den Musen, die Nachbarinnen des Olympus, sind irdische Dirnen vnd witzige Bühlerinnen gemacht.

et porro:

Es mus iedem rechtschaffenen Philosophen schmerzen, wen er sieht, wie die göttliche Kraft des vom Geschmack geleiteten Genies so gar übel angewendet wird. Man kan nicht ohne Betrübniß sehen, was die Künste wircklich sind, wen man erkannt hat, was sie seyn könnten. Man mus vnwillig werden, wen man siehet, das Leute, die mit den
Musen

(19) Comische Erzählung.

B

Musen nur Vnzucht treiben, einen Anspruch auf vnserē Hochachtung machen dürfen (20).

Ita *Sulzerus*. Et vos, Optimi Cives, ne timeatis oro, me, qui lubricum scribendi genus sensationibus moralibus nocuum, et iuuenili aetati periculosum iudico, in fanaticorum abiturum esse sententiam. Intellego enim huius cogitandi generis excessus in regno morali, et bene scio, quam nocuum sit et Religioni nostrae maxime deuenerandae. (21) Haec viribus nostris nimis apta seueritas, efformat principia, humana natura quae respuit, et per illam nonnulli in cultu diuino sensiones animi exposcunt, aetatis, temperamentorum, seu sanguinis commixtionis causa, minime gentium possibiles.

Quaequum ita sint, Ciues Optimi, claram distinctamque, et ab omnibus peregrinis ideis, quantum fieri potest, alienam nobis formabimus de *sensatione* morali ideam, et de eius *nobilitate* repraesentationem.

Quod philosophi tradunt de fluido nervorum, quod corporis fibrarum elasticitatem promoueat, nihil nisi hypothesis mihi viderur, quae *τὸ* quod sit demonstrat, quo autem modo sensationes existentes fiant, supra horizontem ingenii humani esse, existimo. Id vero principiis psychologicis nobis enodatur, sensationes quod sint repraesentationes, modo gratas, modo

(20) *Sulzers* allgemeine Theorie der schönen Künste in proemio pagina 4 et 5.

(21) Libellus concinnae scriptus Vom Werth des Gefühls im Christenthum.

modo ingratas in nobis excitantes perceptiones, nos ad rem allicientes, vel ab ea re abducentes. Tradita haec sequentia illustrant exempla. Frondea casa, per vicinam philomelae cantilenam iucundior, florescentes valles, hilaritate gregum plenae, nobis perplacent, et iucundas animae nostrae sistunt repraesentationes amoenitate splendentes.

Quercus igne adusta, saxa praerupta, conualles desertae ac desolatae, clamore luporum, praedae audorum, resonantes, displicent, et timore percussa derelinquet anima nostra ista horrenda.

Sic psychologia de animae nostrae sensationibus. Philosopho autem, morum scientiam excolenti, est sensatio nostra, actualitas in nobis habilem promouens sensum, vi cuius subito atque repente inclinatio, vel auersatio, voluptas vel displicentia nos arripit, si qua res nobis se obtulit. Ita est, Cives, si existens sit sensatio sinceritatis, misericordiae, amoris proximi, honoris, generositatis, animique magnitudinis. Ante oculos enim stet nobis vir integer scelerisque purus, et statim pari anima nostra sentit modo. Id, quod rota humana natura habet misericordiae dignissimum, pressam et oppressam nempe vidimus virtutem, et sympathetica capimur commiseratione. De philanthropiae gestisque audimus, et confestim ad cibandos esurientes, sitibundos potandos atque nudos tunica circumdandos, commouemur et accurrimus. Magnanimitatis et animi excellentiae inuenimus exempla, et candens aemulatio ad similia excelsa gesta adspirans colorem faciei nostrae indicit.

Hi impulsus, hae festinae et acceleratae animi actualitates, sunt stimuli fundamentales, omnes fere nostras actiones dirigentes, et tunc efformant nostrum characterem moralem, et variae huius impulsus, huius actualitatis animi, modificationes varias, et mixtas quoque generis nostri cogitandi, aequae ac actionum nostrarum determinationes promouent.

Haec satis dicta, Optimi Ciues, de explicatione sensationis moralis. At quibus auxiliis sensationes hae nobilitantur? Crassa ac stupida, ab ipsa natura, ut ita dicam, neglecta mens, vitam in morali inactiuitate degens, cui mechanismus corporis tantummodo est agendi fundamentum, non pollet nobilitate.

Si autem afficiamur pulchritudine, fortitudineque; si affectibus boni et mali, generosi et ignominiosi, virtutis atque flagitiorum commoueamur; si hi animi motus quotidie exemplis optimis et actionum humanarum contemplatione alantur; si per statum in quo viuimus, recte atque adaequare mens determinetur; si appetitus et auersationes nostrae non tam male animam habeant nostram, quietem ut amitramus; si mens serena, et intellectus bene edoctus, agendi rationem, id est, absconditos actualitatum nostrarum stimulos in momento perferuteretur, quo fiunt efficaces; si iudicium consecraria actionis profunde, ac late, pro futuro statu, perspiciat; et intellectus, vna cum recta ratione, alacritate, naturaliter innata, subleuante, appetitibus nostris adimat praecipitantiam; et impediat, quo minus omnia ad propriam vtilitatem referamus; si fides et sinceritas, si honor et amor patriae,

si li-

si libertas aequae ac humanitas, una cum benevolentia totum erga genus humanum non modo sint scientia, quae ab intellectu solummodo percipitur, sed, tanquam morales veritates, quibus bene ornatur societas humana, voluntatem, appetitusque condecorant sensitivos; tunc, tunc, inquam, sensationes nostrae morales nobilitatae sunt, tunc perpolitae haec animi sensatio fit meritum cordis illud maxime deueniendum; tunc praecipui animi motus sunt benevolentia erga vniuersum, iustitiaeque morum integritatis amor, et ad eam inclinatio, iniustitiae vero et saeuitiarum auersatio, et erga omnia vitiorum genera inexpiabile odium, atque in obrectatores humanitatis sempiterna inimicitia; et sic denique, *Optimi Ciuis*, nos ipsos generis humani reddemus benefactores. —

Haec usque dum prolata, media sunt, quibus sensationes nostrae redduntur meliores perfectioresque.

Quum autem haec media, ad perfectiores reddendas morales sensationes, adhibenda sint, organa nostra sensoria non labefactanda esse, mihi videtur esse necessarium. Si enim haec corporis organa inualida sunt, et morbo aliquo laborant, quo fieri possunt modo ab externis obiectis animi impulsus? et si hoc impossibile, qua ratione perceptiones cum apperceptione coniunctae existant? et si denique hae perceptiones impossibiles, quibus auxiliis sensationes in anima nostra redduntur existentes? — —

Tu igitur iuuenis, vitam gerens, ebrietate, luxuria, et omni flagitiorum genere sordidam, tu sensum corruptum reddis;

tibi virtutis exemplum minime est calcaris instar. Quomodo respondebis, si vox illa diuina acclamabit; *vitae rationem redde!*

Haec dixisse sufficiat, de sensatione morali animi nostri et de eius nobilitate, et abunde de illis dictum sit, dum res mihi est cum viris eruditis, vbi tantummodo nutibus opus est ad veritatem contemplantam vltius.

Ne incidat vero in Scyllam, qui vult vitare Charybdim, *Ciues optimi*, sequentia in medium proferre liceat. Sunt, qui sensationes meliores reddere student, attamen, vel prolixiori ore, animo autem immoto atque intacto, de sensatione sunt sagaces, vel effoeminatos reddunt mores atque animos. Hoc scribendi genus merito taxatum est ab excellentissimo *Sulzero*, his verbis: Wie der Mangel der genugsamen Empfindsamkeit eine grosse Vnuollkommenheit ist, indem er den Menschen steif vnd vnthätig macht, so ist auch ihr Vebermaafs sehr schädlich, weil es ihn weichlich, schwach vnd vnmännlich macht. Diese wichtige Warnung, die Sache nicht zu weit zu treiben, scheinen einigen vnserer deutschen Dichter, die sonst ynter die besten gehören. besonders nöthig zu haben. Sie scheinen in dem Wahn zu stehen, daß die Gemüther nie zu viel können gereizt werden; den Schmerz wollen sie gerne bis zum Wahnsinn, vnd zur Verzweiflung, den Abscheu bis zum äuffersten Grad des Entsetzens, iede Lust bis zum Taumel, vnd iedes zärtliche Gefühl bis zur Zerfließung aller Sinnen treiben. Dieses zielt grade darauf ab, den Menschen zu einen elenden schwachen Ding zu machen, das von
Lust,

Luft, Zärtlichkeit vnd Schmerzen so veberwältigt wird, daß es keine würkſame Kraft mehr behält, dem alle Standhaftigkeit vnd aller männliche Muth fehlt. (22)

Sed! Memores ſimus feſti diei *Sancti Michaelis Cives O. O. Honoratiſſimi*. More conſueto, et quod magis eſt, inſtinctu quodam interno commotus, ad pie hoc feſtum celebrandum Vos admoneo, oro, et obſecro. Omnes enim vere gentes exiſtentiam *Geniorum* ſeu *Angelorum*, quorum tutelae ſe dabant, crediderunt. (23) Aſſumatis itaque, praelucente ſacro Codice, doctrinam illam, per angelos Deum omnipotentem nos et ſenſiones noſtras aequae ac actiones dirigere in commodum verum noſtrum, et ad illuſtrandam gloriam diuinam, quantum hoc ab hominibus fieri poteſt. Ex ſacra ſcriptura nota eſt exiſtentia angelorum atque ſtabilita, et plus quam vero ſimile eſt ex lumi-

(22) *Sulzers* allgemeine Theorie der ſchönen Künſte pag. 313.

(23) *Censorinus* de die natal. cop. 3.

Apuleius de dogmat. Plat. pag. 42.

Iamblichus de Myſter. Aegypt.

Plato in Phaedr. pag. 447.

Wonna in diſſert. de geniis.

Fabricius in bibliograph. antiq. cap. 8. §. 20.

Quod Iudaei quoque genios ſtatuerint apud *Fabricium* de Codice. pſeudepigr. V. T. pag. 4. legi poteſt.

Huerius in Origenianis libr. 2. queſt. 5.

Fabricius libr. cit. cap. 8. §. 22. et

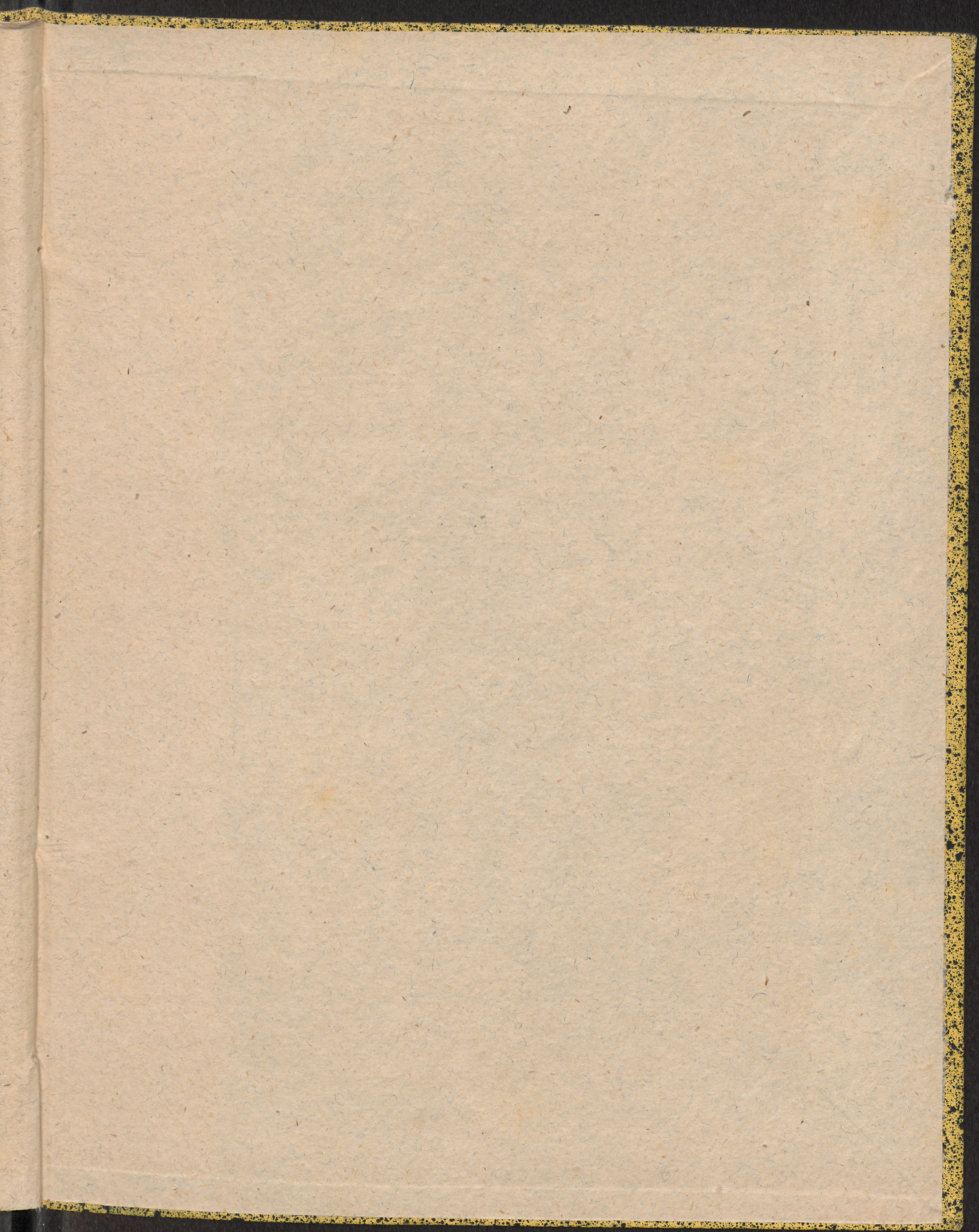
Richter Gymnaſii Güſtrouienſis quondam Rector famigeratiſſimus perhibent Chriſtianorum temporibus antiquiſſimis et tempore Patrum eccleſiae de Geniis doctrinam floruiſſe.

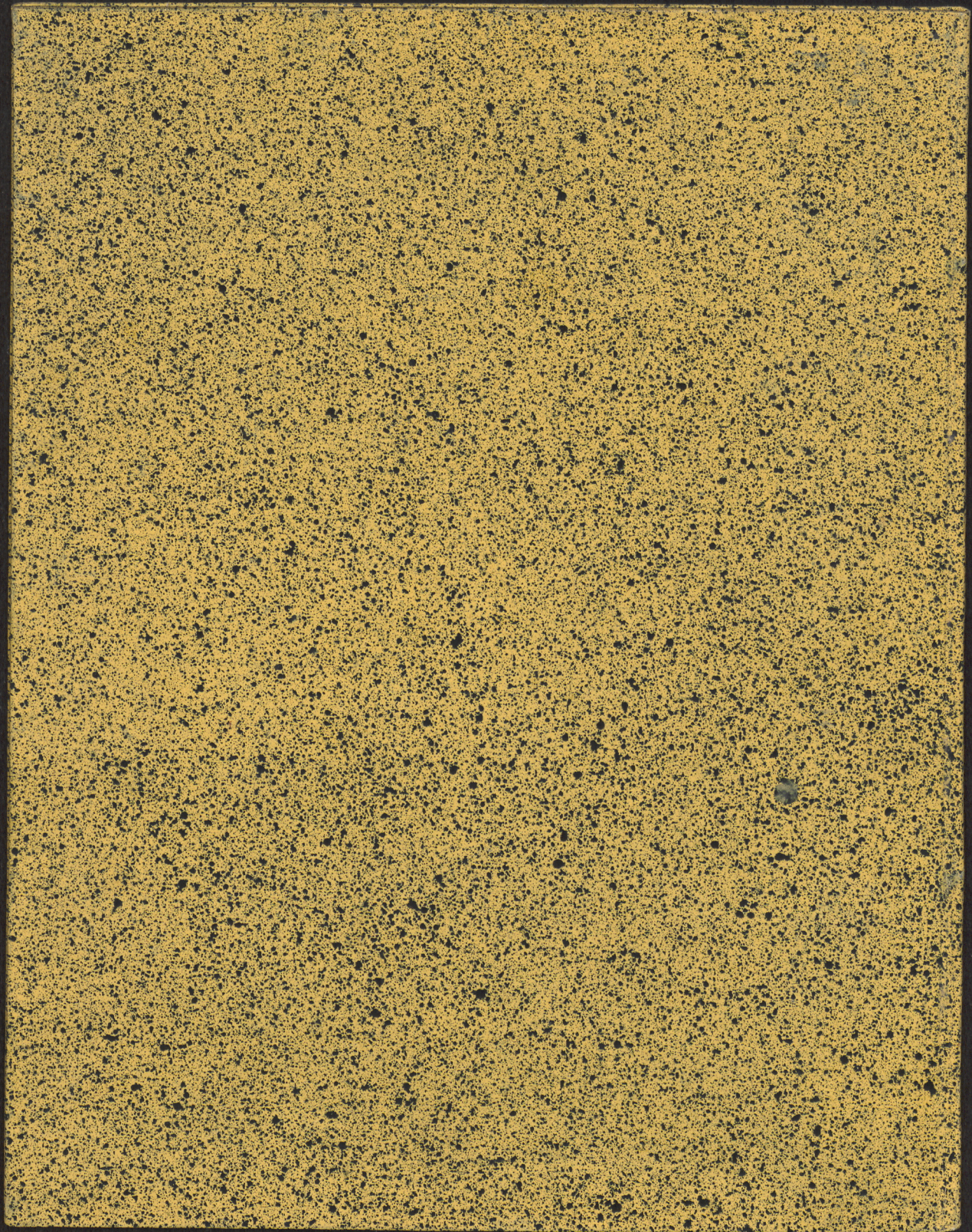
ne naturali, quod angeli omnino adsint. Nullibi enim saltus sunt in hoc vniuerso, et omnia quasi vinculis concatenata sunt a sapientia omnipotentiaque diuina. Cur itaque non darentur Spiritus Deum inter et homines collocandi? Spiritus inquam, perfectioris intellectu, perfectioribusque viribus atque virtutibus gaudentes, quam, per essentiam, homines habere possunt? Aestimatis ergo angelos, *Cines*, et potissimum, quia *Sanctus Michael* in cuius memoriam hic festus dies celebratur, is est, cuius eximio Ministerio Deus vsus est in commodum Ecclesiae IESV CHRIST saluatoris nostri, eius morum diuina scientia mores nostras emollit et volitiones nostras rectificas reddit, qui porro id fecit, quod ratio recta quidem admonet, attamen in executione ipsa per imbecillis atque fragilis est, qui nempe inimicos amauit, et morte cruenta factus est totius orbis criminosi Redemptor.

Ha! qui animam sentit sensibilem, qui gratitudine pollet, cui non propria indifferens est felicitas, is, inquam, flexis genibus illud Philanthropiae exemplum diuinum adoret.

P. P.
DIE SANCTI MICHAELIS FESTO,
SVB SIGILLO RECTORALI.
MDCCLXXIII.

si libertas aequae ac humanitas, una cum benevolentia totum erga genus humanum non modo sint scientia, quae ab intellectu solummodo percipitur, sed, tanquam morales veritates, quibus bene ornatur societas humana, voluntatem, appetitusque condecorant sensitivos; tunc, tunc, inquam, sensationes nostrae morales nobilitatae sunt, tunc perpolitae haec animi sensatio fit meritum cordis illud maxime deueniendum; tunc praecipui animi motus sunt benevolentia erga uniuersum, iustitiaeque morum integritatis amor, et ad eam inclinatio, iniustitiae vero et saeuitiarum auersio, et erga omnia vitiorum genera inexpiabile odium, atque in obrectatores humanitatis sempiterna inimicitia; et sic denique, *Optimi Ciues*, nos ipsos generis humani reddemus benefactores.

Haec usque dum prolata, media sunt, quibus sensationes nostrae redduntur meliores perfectioresque.

Quum autem haec media, ad perfectiores reddendas morales sensationes, adhibenda sint, organa nostra sensoria non labefactanda esse, mihi videtur esse necessarium. Si enim haec corporis organa inualida sunt, et morbo aliquo laborant, quo fieri possunt modo ab externis obiectis animi impulsus? et si hoc impossibile, qua ratione perceptiones cum apperceptione coniunctae existant? et si denique hae perceptiones impossibiles, quibus auxiliis sensationes in anima nostra redduntur existentes?

Tu igitur iuuenis, vitam gerens, ebrietate, luxuria, et omni flagitiorum genere sordidam, tu sensum corruptum reddis;

B 3

tibi

